

Хоменко В. П. – кандидат юридичних наук, здобувач Національної академії внутрішніх справ, м. Київ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3629-7913>

Службова особа як суб'єкт нецільового використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням

Метою публікації є кримінально-правовий аналіз і характеристика службової особи як суб'єкта нецільового використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням. **Методологія.** У статті використано комплекс наукових методів: термінологічний, системно-структурний, формально-логічний, порівняльно-правовий. **Наукова новизна.** Розглянуто перелік осіб, які можуть бути суб'єктами нецільового використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням; виокремлено службових осіб господарської діяльності – юридичних осіб небюджетної сфери, що одержують дотації, субсидії чи субвенції як бюджетні кошти; службових осіб юридичних осіб небюджетної сфери, яким згідно з чинним законодавством делеговано право розпоряджатися бюджетними коштами. Наведено перелік осіб, які можуть бути співучасниками нецільового використання бюджетних коштів – як серед працівників бюджетної установи, так і контролюючих та фінансових органів: Державної аудиторської служби, Державної казначейської служби, Державного казначейства України. Визначено особливості вчинення службовою особою нецільового використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням, що полягає в суміжному вчиненні правопорушень проти власності та службових злочинів. **Висновки.** Класифіковано службових осіб, які вчиняють нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням: головні розпорядники бюджетних коштів; розпорядники нижчого рівня; одержувачі бюджетних коштів; інші службові особи (не керівники) органів державної влади, бюджетних установ, а також установ, підприємств, організацій, які одержують цільові бюджетні кошти.

Ключові слова: бюджет; нецільове використання бюджетних коштів; суб'єкт злочину; службова особа; бюджетні установи.

Вступ

У XXI ст. спостерігаємо безпрецедентний підйом рівня економіки, її глобалізацію, особливо з огляду на процеси торгівлі та міграції (Baier, 2020). За цих умов фінансова складова в економічній системі має неабияку вагу. Фінанси є основною рушійною силою економіки. Фінансові інновації, фінансові та цифрові технології трансформують спосіб життя, роботу, попит, виробництво товарів і послуг (Filipov, 2019).

Значні трансформації української держави, зумовлені кардинальними змінами в підходах як до зовнішньої, так і до внутрішньої фінансово-політичної доктрини, покликані не лише привнести новачки в розвиток нашої держави, а й вирішити низку проблемних питань, що, відповідно, надасть можливість Україні ввійти до загальноєвропейської та світової спільноти, підвищити свою інвестиційну привабливість.

Фактором впливу на бізнес-клімат країни є державна інвестиційна політика, реалізація якої відбувається, зокрема, через бюджетні інвестиції, що спрямовані на стимулювання економічного зростання в довгостроковому періоді. Їх основною метою є забезпечення розвитку реального сектору економіки та соціальної сфери. Бюджетні інвестиції також можна

використовувати як інструмент для пришвидшення зростання під час економічного спаду (Khomutenko, V., & Khomutenko, A., 2020).

Попри певні позитивні зрушення в суспільній сфері та реалізацію соціальних реформ, вектор розвитку має бути спрямований на економіку, що забезпечить наповнення бюджетів усіх рівнів (Pasichnyk, 2018).

Звісно, ключовим аспектом у межах реалізації інновацій є питання легітимності та правової захищеності, а також фінансування заходів, що сприятимуть розбудові нашого суспільства. Досвід розвитку більшості європейських країн свідчить про дві головні передумови забезпечення фінансової легітимності перетворень: пошук новітніх джерел отримання фінансових ресурсів, а також боротьбу з корупційним обігом коштів, особливо у сфері використання бюджетних коштів (Khomenko, 2016, p. 120-121).

Так, 2019 року обліковано 23 нецільових використань бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням (ст. 210 КК України), 4 кримінальних проваджень закрито, водночас жодній особі не вручено повідомлення про підозру. Натомість станом на травень 2020 року зареєстровано

4 злочини, передбачені ст. 210 КК України, лише одній особі було вручено повідомлення про підозру ("Yedyni zvity", 2019-2020).

Це свідчить про проблеми в правозастосовній практиці щодо розкриття нецільового використання бюджетних коштів, що, передусім, пов'язано із встановленням осіб, які їх вчинили, та формуванням доказової бази їх винуватості.

Науковці та практики зазначають, що метою корисливих злочинів у сфері економіки дедалі частіше стає вилучення коштів із бюджету в легальних формах господарської діяльності чи повноважень щодо контролю за цією діяльністю з використанням службового становища посадових осіб. Нецільове використання бюджетних коштів – це злочинна діяльність, що має певні особливості. Передусім – це діяння, пов'язані з вчиненням інших злочинів, зокрема таких, як зловживання службовим становищем, одержання неправомірної вигоди, ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є кримінально-правовий аналіз і характеристика службової особи як суб'єкту нецільового використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням; наведення класифікації суб'єктів злочину, передбаченого ст. 210 КК України.

Виклад основного матеріалу

Найпоширенішим видом порушення бюджетного законодавства є нецільове використання бюджетних коштів як одна зі складових економічної злочинності. Держава надає вагомого значення захисту економічних інтересів й охороні бюджетних правовідносин, доказом чого є різноманіття видів юридичної відповідальності, передбачених за їх порушення (Dehtiar, 2016, p. 21).

Формулювання статей чинного КК 2001 року, щодо порушення законодавства про бюджетну систему та видання нормативно-правових або розпорядчих актів, які змінюють доходи та видатки бюджету всупереч встановленому законом порядку, із незначними змінами відтворювали диспозиції ст. 80-3 і ст. 80-4 КК України 1960 року, якими той був доповнений відповідно до Закону України від 7 жовтня 1997 року «Про внесення змін до Кримінального і Кримінально-процесуального кодексів України щодо посилення боротьби з порушеннями бюджетного законодавства». Глава 1 Особливої частини КК 1960 року «Злочини проти держави» містила статті 80-3 і 80-4. Істотною новелою КК 2001 року в цьому аспекті є підвищення

великого й особливо великого розмірів як характеристики предмета злочинного порушення законодавства про бюджетну систему зі ста й тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян до, відповідно, тисячі та трьох тисяч таких мінімумів, що означає часткову декриміналізацію аналізованого посягання.

Особливість зазначеного злочину полягає в тому, що більшість осіб, яких притягнуто до кримінальної відповідальності за його вчинення, є керівниками органів і підрозділів відповідних державних установ та підприємств, що володіють правом підпису фінансових документів (Volobuiev, & Stepaniuk, 2003, p. 202-203).

Суб'єкт злочину, передбаченого ст. 210 КК України, є спеціальним: ним може бути визнано лише службову особу, наділену правом розпоряджатися бюджетними коштами (Khomenko, 2016, p. 127). Таким суб'єктом може бути будь-яка службова особа, наділена правом розпоряджатися бюджетними коштами, зокрема відповідні службові особи підприємств, установ й організацій, фінансування яких здійснюється з бюджету та які згідно з чинним бюджетним законодавством є розпорядниками чи одержувачами бюджетних коштів. Розпорядниками бюджетних коштів є бюджетні установи в особі їхніх керівників, уповноважені на отримання бюджетних асигнувань, взяття бюджетних зобов'язань і здійснення видатків з бюджету.

Суб'єктами злочину, передбаченого ст. 210 КК України, можуть бути й службові особи суб'єктів господарської діяльності – юридичних осіб небюджетної сфери, якщо одержані ними дотації, субсидії чи субвенції як бюджетні кошти витрачено ними не відповідно до їхнього цільового призначення. За наявності в діях таких осіб ще й ознак шахрайства з фінансовими ресурсами вчинене треба кваліфікувати за сукупністю злочинів – за відповідними частинами ст. 210 та ст. 222 КК України. Учинення передбачених диспозицією ч. 1 ст. 210 КК України діянь службовими особами, які не є розпорядниками чи одержувачами бюджетних коштів, кваліфікується як перевищення влади або службових повноважень, оскільки вони вчиняють дії, що належать до компетенції вищої службової особи чи службової особи іншого відомства (тоді як ці дії, згідно з підпунктом «а» абз. 2 п. 4 постанови Пленуму Верховного Суду України від 27 грудня 1995 року № 12 «Про судову практику в справах про перевищення влади або посадових повноважень», повинні кваліфікуватися саме так).

Законодавство України про кримінальну відповідальність містить визначення службової особи в примітці до ст. 364 КК України, відповідно до якої службовими особами є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним

повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також обіймають постійно чи тимчасово в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на державних чи комунальних підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особу наділяє повноважний орган державної влади, орган місцевого самоврядування, центральний орган державного управління із спеціальним статусом, повноважний орган чи повноважна особа підприємства, установи, організації, суд або закон ("Kryminalnyi kodeks", 2001).

Особа є службовою не тільки тоді, коли виконує відповідні функції чи обов'язки постійно, а й тоді, коли робить це тимчасово або за спеціальним повноваженням за умови, що зазначені функції чи обов'язки покладені на неї у встановленому законом порядку правомочним органом або правомочною службовою особою. Обіймання певної посади або доручення тимчасово виконувати відповідні обов'язки має бути оформлено відповідним рішенням (наказом, розпорядженням, постановою тощо). Передусім, це службові особи – керівники та головні бухгалтери (керівники фінансових підрозділів) бюджетних установ, уповноважених на отримання бюджетних асигнувань, взяття бюджетних зобов'язань і здійснення витрат бюджету.

Проаналізувавши судово-слідчу й оперативно-розшукову практику, Л. Міщенко та М. Теліцин зазначили, що до кримінальної відповідальності за нецільове використання бюджетних коштів переважно притягнуто керівників муніципальних і державних органів виконавчої влади, уповноважених розподіляти відповідні грошові засоби, – 47,8 % від загальної кількості вироків за 2019 рік; головних лікарів закладів системи охорони здоров'я – 23,7 %; керівників державних установ – 13,1 %; керівників комерційних організацій – 11,8 %. Вивчаючи цей перелік з огляду на посаду фігуранта у структурі юридичної особи, з'ясовано, що нецільове використання бюджетних коштів переважно вчиняють керівники (84,85 %), значно менше – головні бухгалтери (12,12%) (Mischenko, & Telicyn, 2019). Інше дослідження, проведене А. М. Кислим і Ю. В. Федорчуком щодо особи злочинців, які вчиняють кримінальні правопорушення, пов'язані з розкраданням бюджетних коштів під час проведення закупівель медичного обладнання та ліків, показало, що це працівники сфери охорони здоров'я (головний лікар, головний бухгалтер, економіст, юрист, які досить часто є членами тендерного комітету, а також посадові особи, уповноважені на приймання ліків за кількістю та

якістю), і працівники підприємств-підрядчиків (керівники зазначених підприємств, особи, які підписують акти прийняття товарно-матеріальних цінностей за кількістю та якістю) (Kyslyi, & Fedorchuk, 2017, p. 221-222).

Вивчення положень законодавства України про кримінальну відповідальність засвідчило, що кримінальні правопорушення, пов'язані з нецільовим використанням бюджетних коштів, учиняють службові особи, які наділені повноваженнями щодо здійснення бюджетних видатків.

Таке положення обумовлене вимогою ч. 1 ст. 22 Бюджетного кодексу (*далі – БК*) України, у якому зазначено, що для здійснення програм і заходів, що реалізуються за рахунок коштів бюджету, бюджетні асигнування надаються розпорядникам бюджетних коштів. За обсягом наданих прав є головні розпорядники бюджетних коштів та розпорядники бюджетних коштів нижчих рівнів.

Науковці поділяють службових осіб, які вчиняють нецільове використання бюджетних коштів, за такими критеріями:

- головні розпорядники бюджетних коштів, розпорядники бюджетних коштів нижчого рівня, службові особи одержувачів бюджетних коштів (Nechytailo, 2013, p. 134-135);

- керівники та головні бухгалтери (керівники фінансових підрозділів) бюджетних установ, уповноважених на отримання бюджетних асигнувань, узяття бюджетних зобов'язань і здійснення витрат бюджету; службові особи одержувачів бюджетних коштів – суб'єкти господарювання, громадські чи інші організації, які не мають статусу бюджетної установи, але уповноважені розпорядником бюджетних коштів на здійснення заходів, передбачених бюджетною програмою, та отримують на їхнє виконання кошти бюджету – розподіл цих осіб залежно від призначення бюджетних коштів, підстав їх отримання, а також соціально-рольової компетенції (цільове призначення, державні програми та ін.) (Kulakov et al., 2011, p. 50);

- особи з урахуванням службового статусу й повноважень щодо бюджетних коштів (вищий і нижчий рівні) (Vasylynchuk, 2012, p. 137);

- службові особи, які:

- а) безпосередньо беруть участь у формуванні, розподілі та використанні бюджетних коштів (уповноважені особи);

- б) посягають на бюджетні кошти «ззовні», використовуючи певні господарські механізми (підприємці) (Stepaniuk, 2012, p. 82);

- декілька груп осіб за критерієм правомочності щодо вчинення операцій, прями утримувачі бюджетних коштів і виконавці робіт та послуг (Moisieiev, Tatsii, & Shemshuchenko, 2009, p. 13).

Суб'єктами злочину, передбаченого ст. 210 КК України, у науковій літературі є:

– службові особи місцевих фінансових органів, тобто установ, що, відповідно до законодавства України, здійснюють функції щодо складання, виконання місцевих бюджетів, контролю за витратами коштів розпорядниками бюджетних коштів, а також інші функції, пов'язані з управлінням коштами місцевого бюджету;

– керівники бюджетних установ та організацій, які розпоряджаються бюджетними коштами відповідно до затверджених кошторисів і планів асигнувань;

– службові особи юридичних осіб небюджетної сфери, яким згідно з чинним законодавством делеговано право розпоряджатися бюджетними коштами (службові особи недержавних підприємств, які надають житлово-комунальні послуги та на рахунки яких перераховують бюджетні кошти у вигляді нарахованих населенню житлових субсидій);

– службові особи підприємств, установ, організацій, які не мають статусу бюджетних, однак у встановленому порядку через розпорядників коштів отримують бюджетні кошти на певні програми, а також фінансову допомогу за рахунок бюджетних коштів у формі дотацій, субсидій, субвенцій (Babiak et al., 2010, p. 55).

Отже, нецільове використання бюджетних коштів учиняють, насамперед, розпорядники бюджетних коштів (головні розпорядники бюджетних коштів в особі керівників бюджетних установ). Суб'єкт господарювання, громадська чи інша організація, що не має статусу бюджетної установи, уповноважена розпорядником бюджетних коштів на здійснення заходів, передбачених бюджетною програмою, та отримує на їхнє виконання кошти бюджету, і є одержувачем бюджетних коштів (п. 38 ч. 1 ст. 2 БК України). Унаслідок застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі розпорядники бюджетних коштів набувають статусу відповідальних виконавців бюджетних програм (ст. 20 БК України). Головний розпорядник бюджетних коштів за погодженням з центральним органом виконавчої влади визначає відповідального виконавця бюджетних програм, що забезпечує формування державної бюджетної політики (місцевим фінансовим органом). Громадська чи інша організація, що не має статусу бюджетної установи, уповноважена розпорядником бюджетних коштів на здійснення заходів, передбачених бюджетною програмою, та отримує на їхнє виконання кошти бюджету (п. 38 ч. 1 ст. 2 БК України) (Nechytailo, 2013, p. 135-136).

Водночас В. А. Нечитайло всіх службових осіб, які вчиняють зазначені злочини, поділяє на такі категорії: 1) розпорядники бюджетних коштів: головні розпорядники бюджетних коштів і

розпорядники бюджетних коштів нижчого рівня; 2) службові особи одержувачів бюджетних коштів; 3) особи, які вчиняють злочини через службову недбалість (Nechytailo, 2013, p. 135-137).

Такий поділ становить інтерес для характеристики кримінальних правопорушень, пов'язаних із нецільовим використанням бюджетних коштів, учинених у співучасті. До першої групи суб'єктів належать службові особи, уповноважені державою використовувати бюджетні кошти за цільовим призначенням (розпорядники бюджетних коштів і службові особи одержувачів бюджетних коштів). До другої групи належать особи, які не мають повноважень щодо використання бюджетних коштів, однак їх вважають співучасниками протиправної діяльності суб'єктів першої групи. Це можуть бути службові особи органів Державної казначейської служби України, місцевих фінансових органів або суб'єкти господарювання всіх форм власності, які виготовляють чи постачають товар (роботи, послуги) для задоволення пріоритетних державних потреб.

Службові особи, які вчиняють нецільове використання бюджетних коштів, обіймають керівні посади бюджетних установ, організацій і підприємств. Співучасниками є здебільшого їхні заступники, начальники відділів, служб або інші особи, які обіймають відповідальні посади в бюджетних структурах, головні бухгалтери та їхні заступники, старші бухгалтери. Злочинцями стають особи, які добре обізнані у сфері своєї службової діяльності, мають корумповані зв'язки в органах державної влади різних рівнів, та, насамперед, у правоохоронних органах.

Потенційними співучасниками таких правопорушень переважно стають керівники економічно-планових відділів і головні бухгалтери бюджетних установ, що причетні до використання бюджетних коштів у сфері складання кошторисів і проведення фінансово-господарських операцій. Зазвичай такі особи мають вищу економічну або іншу фахову освіту та практичний досвід роботи у фінансовій сфері. Співучасниками нецільового використання бюджетних коштів можуть бути також службові особи органів Державної казначейської служби України та місцевих фінансових органів. Це зумовлено тим, що на виконання вимог ст. 112, 113 БК України та з метою вдосконалення координації дій органів Державного казначейства України й Державної аудиторської служби України під час здійснення контролю за порядком ведення бухгалтерського обліку, складанням звітності про виконання бюджетів та кошторисів, проведенням операцій із бюджетними коштами органи Державного казначейства України на етапі оплати рахунків розпорядників та одержувачів бюджетних коштів

відповідно до наказу Державного казначейства України та Головного контрольно-ревізійного управління України від 14 грудня 2004 року № 215/338 «Про окремі питання взаємодії органів Державного казначейства України та державної контрольно-ревізійної служби в Україні», здійснюють контроль, а саме: перевіряють достатність підстав для здійснення платежів (наявність підтверджувальних документів, додержання розпорядниками коштів вимог нормативно-правових актів, що регулюють бюджетний процес), відповідність платежів вимогам обліку та контролю за зобов'язаннями, а також правильність оформлення розрахункових документів. Такі працівники за окрему винагороду надають необґрунтовані дозволи на безпідставне витрачання бюджетних коштів.

Причому важливою є профілактична функція притягнення службової особи до кримінальної відповідальності та призначення їй покарання. Адже суб'єктом нецільового використання бюджетних коштів є службова особа отримувача цих коштів, а наявність судимості за цей злочин буде перешкодою для заміщення правопорушником посад у цивільній (муніципальній) службі. Таке обмеження є реальним способом запобігання вчинення злочинів (Pastushenko, 2019, p. 66-67). Свідченням небажання посадовця сумлінно ставитися до виконання своїх функціональних обов'язків є вчинення злочину під час перебування на посаді державної служби, що є зухвалим викликом суспільству, а отже вимагає реагування з боку закону (Dovban, 2019, p. 103).

Посадовці Державного казначейства України, крім злочинів, передбачених ст. 210 КК України, у формі пособництва в нецільовому використанні бюджетних коштів, можуть учиняти також злочини у сфері службової діяльності (наприклад: службова недбалість (ст. 367 КК), прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК)).

Отже, нецільове використання бюджетних коштів учиняють насамперед розпорядники бюджетних коштів (головні розпорядники бюджетних коштів і розпорядники бюджетних коштів нижчого рівня) та службові особи одержувачів бюджетних коштів. Головні розпорядники бюджетних коштів – бюджетні установи в особі їхніх керівників, які, відповідно до БК України, отримують повноваження шляхом установалення бюджетних призначень (п. 18 ч. 1 ст. 2 БК України). Вони визначають мережу розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня та одержувачів бюджетних коштів з урахуванням вимог щодо формування єдиного реєстру розпорядників бюджетних коштів й одержувачів бюджетних коштів і даних такого реєстру (ч. 3 ст. 10 БК України).

У науковій літературі зазначено, що зловживання бюджетними коштами службовою особою установи (організації), яка не є розпорядником або одержувачем бюджетних коштів, має розцінюватися як той чи інший злочин у сфері службової діяльності. Така ж кримінально-правова оцінка має надаватися (за наявності підстав) діям службових осіб тих підприємств (установ, організацій), які, відповідно до укладених договорів, виконують роботи (надають послуги) для бюджетних установ або одержувачів бюджетних коштів, оскільки перераховані на банківські рахунки таких підприємств (установ, організацій) кошти втрачають статус бюджетних як предмета розглядуваного злочину. Наприклад, це стосується виконавців державного замовлення – суб'єктів господарювання всіх форм власності, які виготовляють чи постачають товар (виконують роботи, надають послуги) для задоволення пріоритетних державних потреб (Melnyk, & Khavroniuk, 2012, p. 629-630). У деяких випадках до осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення, пов'язані з нецільовим використанням бюджетних коштів, належать службові особи, які порушують приписи бюджетного законодавства ненавмисно – через службову недбалість. Ідеться про випадки нецільового використання бюджетних коштів унаслідок невиконання (неналежного виконання) службових обов'язків через несумлінне (недбале) ставлення до них.

Наукова новизна

Отже, ми встановили, що особами, які можуть бути суб'єктами нецільового використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням, є службові особи суб'єктів господарської діяльності – юридичних осіб небюджетної сфери, що одержують дотації, субсидії чи субвенції як бюджетні кошти; службові особи юридичних осіб небюджетної сфери, яким згідно з чинним законодавством делеговано право розпоряджатися бюджетними коштами. Особи, які можуть бути співучасниками нецільового використання бюджетних коштів – це працівники бюджетної установи, контролюючих і фінансових органів: Державної аудиторської служби, Державної казначейської служби, Державного казначейства України. Виявлено особливості учинення службовою особою нецільового використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням, що полягає в суміжному вчиненні правопорушень проти власності та службових злочинів.

Висновки

Отже, ми класифікували службових осіб, які вчиняють нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням (із урахуванням службового статусу та компетенції щодо бюджетних коштів), на певні категорії:

– головні розпорядники бюджетних коштів; керівники міністерств і відомств, інших центральних органів – за Державним бюджетом (перелік яких визначено Бюджетним кодексом, за умов, що в цей бюджетний період законом або рішенням про бюджет їм встановлені бюджетні призначення); керівники місцевих органів – по місцевих бюджетах;

– розпорядники нижчого рівня, до сфери управління яких належать інші розпорядники нижчого рівня: керівники державних виконавчих органів обласного рівня – за державним бюджетом; керівники районних органів – за місцевими бюджетами; керівники бюджетних установ;

– одержувачі бюджетних коштів; керівники підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, які одержують бюджетні кошти як різні види цільової фінансової допомоги – субсидії, субвенції, кредити, дотації, бюджетні позички, а також для проведення централізованих

заходів або виконання передбачених бюджетом програм;

– інші службові особи (не керівники) органів державної влади, бюджетних установ, а також установ, підприємств, організацій, які одержують цільові бюджетні кошти: головні бухгалтери, керівники фінансово-економічних підрозділів, керівники структурних підрозділів установи, які самі не є розпорядниками (одержувачами) бюджетних коштів; службові особи управлінь і відділів Міністерства фінансів України, місцевих органів Державного казначейства України, які, відповідно до законодавства, зобов'язані виконувати функції щодо забезпечення цільового використання фінансування видатків бюджетів, обслуговування рахунків державного та місцевих бюджетів, бюджетних і небюджетних установ.

Учинення нецільового використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням є грубим порушенням службовими особами бюджетного законодавства та вчинення суміжних правопорушень у сфері власності та службових злочинів. Такі посадовці, крім злочинів, передбачених ст. 210 КК України, у формі пособництва у нецільовому використанні бюджетних коштів, учиняють також злочини у сфері службової діяльності.

REFERENCES

- Babiak, A.V., Zhyvko, Z.B., & Yosypiv, A.O. (et al.). (2010). *Protydiia zlochynam, shcho vchyniautsia u biudzhethnii sferi* [Counteraction to crimes committed in the budget sphere]. Lviv: Lviv. derzh. un-t vnutr. sprav [in Ukrainian].
- Baier, F.J. (2020). Foreign Direct Investment and Tax: OECD Gravity Modelling in a World with International Financial Institutions. *Athens Journal of Business & Economics*, 6(1), 45-72. doi: <https://doi.org/10.30958/ajbe.6-1-3>.
- Dehtiar, Ya.R. (2016). Biudzhetni pravoporushennia yak pidstavy vidpovidalnosti za chynnym zakonodavstvom Ukrainy [Budget offenses as grounds for liability under current legislation of Ukraine]. *Ekonomika ta pravo, Economics and law*, 1(43), 19-24. doi: <https://doi.org/10.15407/econlaw.2016.01.019> [in Ukrainian].
- Dovban, I.M. (2019). Zlochynnist derzhavnykh sluzhbovtiv yak tislisnyi kompleksnyi fenomen [Crime of civil servants as a holistic complex phenomenon]. *Pivdenoukrajinskyyi pravnychy chasopys, South Ukrainian Law Journal*, 4(1), 102-104. doi: <https://doi.org/10.32850/sulj.2019.4.1.22> [in Ukrainian].
- Filippov, D.I. (2019). Finansovye innovatsii v usloviakh razvitiia tsifrovoy ekonomiki [Financial innovations in terms of development of digital economy]. *Kreativnaia ekonomika, Creative economy*, 8(3), 1503-1520. doi: 10.18334/ce.13.8.40881 [in Russian].
- Khomenko, V.P. (2016). Kryminalna vidpovidalnist za netsilove vykorystannia biudzhethnykh koshtiv, zdiisnennia vydatkiv biudzhetu chy nadannia kredytiv iz biudzhetu bez vstanovlenykh biudzhethnykh pryznachen abo z yikh perevyshchenniam [Criminal liability for misuse of budget funds, implementation of budget expenditures or provision of loans from the budget without established budget allocations or with their excess]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrisnikh sprav, Scientific Bulletin of the National Academy of Internal Affairs*, 1, 120-131 [in Ukrainian].
- Khomutenko, V., & Khomutenko, A. (2020). Biudzhetni investytsii v konteksti investytsiinoi pryvabyvosti Ukrainy [Budget investments in the context of investment attractiveness of Ukraine]. *Formuvannia suchasnoi naukovo dumky, Formation of modern scientific thought: Proceedings of the International Scientific Conference* (pp. 17-19). Kropyvnytskyi. doi: <https://doi.org/10.36074/31.01.2020.02> [in Ukrainian].
- Kryminalnyi kodeks Ukrainy: vid 5 kvit. 2001 r. No. 2341-III [Criminal Code of Ukraine from April 5, 2001, No. 2341-III]. (n.d.). [zakon.rada.gov.ua](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> [in Ukrainian].
- Kulakov, V.V., Len, V.V., & Miroschnychenko, S.S. (et al.). (2011). *Zapobihannia zlochynam, poviazanykh z nezakonnym vykorystanniam biudzhethnykh koshtiv* [Prevention of crimes related to illegal use of budget funds]. Zaporizhzhia: Dnipro. metalurh [in Ukrainian].
- Kyslyi, A.M., & Fedorchuk, Yu.V. (2017). Operativno-rozshukova kharakterystyka zlochyniv, poviazanykh iz rozkradanniam biudzhethnykh koshtiv pid chas provedennia zakupivel medychnoho obladnannia ta likiv

- [Operational and investigative description of crimes related to embezzlement of budget funds during the procurement of medical equipment and medicines]. *Yurydychnyi chasopys Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav, Legal Journal of the National Academy of Internal Affairs*, 2(14), 218-230. Retrieved from <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/5182> [in Ukrainian].
- Melnyk, M.I., & Khavroniuk, M.I. (Ed.). (2012). *Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnoho kodeksu Ukrainy [Scientific and practical commentary on the Criminal Code of Ukraine]* (9th ed., rev.). Kyiv: Yuryd. dumka [in Ukrainian].
- Mischenko, L., & Telicyn, N. (2019). Features of operational-investigative characteristics of crimes related to misappropriation of budget funds and state extra-budgetary funds, posing a threat to the economic security of the state. *The Economy under Guard*, 3(10), 25-31. doi: <https://doi.org/10.36511/2588-0071-2019-3-25-31>.
- Moisieiev, Ye.M., Tatsii, V.Ya., & Shemshuchenko, Yu.S. (Ed.). (2009). *Mizhnarodna politseiska entsyklopediia [International Police Encyclopedia]*. (Vol. 1-10). Kyiv: Atika [in Ukrainian].
- Nechytailo, V.A. (2013). Kharakterystyka osib, yaki vchyniaut netsilove vykorystannia biudzhethnykh koshtiv [Characteristics of persons who commit misuse of budget funds]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav, Scientific Bulletin of the National Academy of Internal Affairs*, 4, 133-143 [in Ukrainian].
- Pasichnyk, Yu.V. (2018). Biudzhetni vazheli vplyvu na tryvalist zhyttia naselennia [Budget levers have an impact on life expectancy]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia", Scientific notes of the National University "Ostroh Academy"*, 8(36), 69-73. doi: [10.25264/2311-5149-2018-8\(36\)-69-73](https://doi.org/10.25264/2311-5149-2018-8(36)-69-73) [in Ukrainian].
- Pastushenko, A.A. (2019). Osvobozhdenie ot ugovnoy otvetstvennosti s naznacheniem sudebnogo shtrafa za sovershenie netselevogo raskhodovaniia biudzhethnykh sredstv [Exemption from criminal liability with the imposition of a court fine for misappropriation of budget funds]. *Iuridicheskaia nauka i praktika, Legal science and practice*, 1(15), 63-67. doi: [10.25205/2542-0410-2019-15-1-63-67](https://doi.org/10.25205/2542-0410-2019-15-1-63-67) [in Russian].
- Stepaniuk, R.L. (2012). Zabezpechennia rozsliduvannia zlochyniv, vchynenykh u biudzhethnii sferi Ukrainy [Ensuring the investigation of crimes committed in the budget sphere of Ukraine]. Kharkiv: NikaNova [in Ukrainian].
- Vasylynchuk, V.I. (2012). Operativno-rozshukova profilaktyka zlochyniv u biudzhethnii sferi [Operational and investigative prevention of crimes in the budget sphere] (2nd ed.). Kyiv: Zahrai [in Ukrainian].
- Volobuiev, A.F., & Stepaniuk, R.L. (2003). Osoblyvosti mekhanizmu zlochynnykh porushen biudzhethnoho zakonodavstva [Features of the mechanism of criminal violations of budget legislation]. *Visnyk Akademii pravovykh nauk Ukrainy, Bulletin of the Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 4(35), 198-208 [in Ukrainian].
- Yedyni zvity Ofisu Heneralnoho prokurora pro kryminalni pravoporushennia v Ukraini za 2019 rik i sichen-traven 2020 roku [Unified reports of the Office of the Prosecutor General on criminal offenses in Ukraine for 2019 and January-May 2020]. (n.d.). *old.gp.gov.ua*. Retrieved from https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=114140&libid=100820&c=edit&c=fo [in Ukrainian].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Протидія злочинам, що вчиняються у бюджетній сфері : навч. посіб. / [А. В. Баб'як, З. Б. Живко, А. О. Йосипів та ін.]. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2010. 168 с.
- Baier F. J. Foreign Direct Investment and Tax: OECD Gravity Modelling in a World with International Financial Institutions. *Athens Journal of Business & Economics*. 2020. Vol. 6. Issue 1. С. 45–72. doi: <https://doi.org/10.30958/ajbe.6-1-3>.
- Дегтяр Я. Р. Бюджетні правопорушення як підстави відповідальності за чинним законодавством України. *Економіка та право*. 2016. № 1 (43). С. 19–24. doi: <https://doi.org/10.15407/econlaw.2016.01.019>.
- Довбань І. М. Злочинність державних службовців як цілісний комплексний феномен. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. № 4. Ч. 1. С. 102–104. doi: <https://doi.org/10.32850/sulj.2019.4.1.22>.
- Филиппов Д. И. Финансовые инновации в условиях развития цифровой экономики. *Креативная экономика*. 2019. № 8. Т. 13. С. 1503–1520. doi: [10.18334/ce.13.8.40881](https://doi.org/10.18334/ce.13.8.40881).
- Хоменко В. П. Кримінальна відповідальність за нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів із бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 1. С. 120–131.
- Хомутенко В., Хомутенко А. Бюджетні інвестиції в контексті інвестиційної привабливості України. *Формування сучасної наукової думки*: матеріали Міжнар. наук. конф. МЦНД (Кропивницький, 31 січ. 2020). Кропивницький, 2020. С. 17–19. doi: <https://doi.org/10.36074/31.01.2020.02>.
- Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
- Запобігання злочинам, пов'язаним з незаконним використанням бюджетних коштів : наук.-практ. посіб. / [В. В. Кулаков, В. В. Лень, С. С. Мірошніченко та ін.]. Запоріжжя : Дніпр. металург, 2011. 289 с.
- Кислий А. М., Федорчук Ю. В. Оперативно-розшукова характеристика злочинів, пов'язаних із розкраданням бюджетних коштів під час проведення закупівель медичного обладнання та ліків. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 2 (14). С. 218–230. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/5182>.
- Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 9-те вид., переробл. та доповн. / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. Київ : Юрид. думка, 2012. 1316 с.
- Mischenko L., Telicyn N. Features of operational-investigative characteristics of crimes related to misappropriation of budget funds and state extra-budgetary funds, posing a threat to the economic security of the state. *The Economy under Guard*. 2019. No. 3 (10). P. 25–31. doi: <https://doi.org/10.36511/2588-0071-2019-3-25-31>.

- Міжнародна поліцейська енциклопедія : у 10 т. / відп. ред. Є. М. Мойсєєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. Київ : Атіка, 2009. Т. V : Кримінально- процесуальна та криміналістична діяльність поліцейських організацій. 1008 с.
- Нечитайло В. А. Характеристика осіб, які вчиняють нецільове використання бюджетних коштів. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 4. С. 133–143.
- Пасічник Ю. В. Бюджетні важелі впливу на тривалість життя населення. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2018. № 8 (36). С. 69–73. (Серія «Економіка»). doi: 10.25264/2311-5149-2018-8(36)-69-73.
- Пастушенко А. А. Освобождение от уголовной ответственности с назначением судебного штрафа за совершение нецелевого расходования бюджетных средств. *Юридическая наука и практика*. 2019. № 1. Т. 15. С. 63–67. doi: 10.25205/2542-0410-2019-15-1-63-67.
- Степанюк Р. Л. Забезпечення розслідування злочинів, вчинених у бюджетній сфері України : монографія / за заг. ред. А. Ф. Волобуєва. Харків : НікаНова, 2012. 382 с.
- Василинчук В. І. Оперативно-розшукова профілактика злочинів у бюджетній сфері : монографія. 2-ге вид. Київ : Заграй, 2012. 344 с.
- Волобуєв А. Ф., Степанюк Р. Л. Особливості механізму злочинних порушень бюджетного законодавства. *Вісник Академії правових наук України*. 2003. № 4 (35). С. 198–208.
- Єдині звіти Офісу Генерального прокурора про кримінальні правопорушення в Україні за 2019 рік і січень–травень 2020 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=114140&libid=100820&c=edit&c=fo.

Стаття надійшла до редколегії 15.07.2020

Khomenko V. – Ph.D in Law, Researcher of the National Academy of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3629-7913>

An Official as a Subject of Misuse of Budget Money, Budget Expenditures or the Provision of Loans from the Budget Without Established Budget Assignments or in Excess

The **purpose** of the publication is the criminal legal analysis and characterize of an official as a subject of misuse of budget funds, budget expenditures or the provision of loans from the budget without established budget assignments or in excess thereof. **Methodology.** The article used a complex of scientific methods, namely: terminological, system-structural, formal-logical, comparative legal. **Scientific novelty.** A list of persons who may be subjects of misuse of budget funds, budget expenditures or the provision of loans from the budget without established budget allocations or in excess thereof is considered; separately defined are the officials of business entities – public sector legal entities receiving subsidies, subsidies or subventions as budget funds; officials of legal entities of the public sector who, in accordance with applicable law, have been delegated the right to dispose of budgetary funds. The list of persons who may be accomplices to the misuse of budget funds is presented - both among employees of a budgetary institution, as well as regulatory and financial bodies – the State Audit Service, the State Treasury Service, and the State Treasury of Ukraine. The peculiarity of committing misuse of budget funds, budget expenditures or providing loans from the budget without established budget allocations or in excess thereof, consisting in the related commission of offenses against property and official crimes, is revealed. **Conclusions.** Officials are classified who commit misuse of budget funds, make budget expenditures or provide loans from the budget without established budget assignments or in excess of them: the main managers of budget funds; lower level managers recipients of budget funds; other officials (not heads) of government bodies, budgetary institutions, as well as institutions, enterprises, organizations receiving targeted budgetary funds.

Keywords: budget; misuse of budget funds; subject of crime; executive; budgetary institutions.